

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԸ ԶՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԻ ԱՊԱՅՈՎՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

Տնտեսական աճի ապահովումը հանդիսանում է Հայաստանի տնտեսության զարգացման և առաջընթացի ապահովման հիմնական նպատակը:

Ցանկացած երկրի տնտեսությունը իրենից ներկայացնում է բազմաոլորտ արտադրատնտեսական համալիր, որն իր գործառույթների բնույթից կախված դասվում է ապրանք արտադրող (գյուղատնտեսություն, արդյունաբերություն, շինարարություն և այլն) կամ շուկայական և ոչ շուկայական ծառայություն մատուցող ոլորտներին: Ուստի, որպես արտադրատնտեսական գործունեություն իրականացնող և ծառայություններ մատուցող ոլորտ, շինարարությունն իրենից ներկայացնում է ազգային տնտեսության առանձին ինքնուրույն ճյուղ, որը նախատեսում է նոր օբյեկտների գործարկում, ինչպես նաև գործող արտադրական և ոչ արտադրական նշանակության շենքերի ու շինությունների հիմնանորոգում (վերակառուցում, վերականգնում, ուժեղացում), ընդլայնում, արդիականացում, տեխնիկական վերազինում:

Շինարարության գործընթացում ստեղծվում են ոչ միայն առարկայական բարիքներ՝ անուղղակիորեն բավարարելով հասարակության պահանջները (օրինակ, բնակարանային շենքերի կառուցում), այլ նաև ձևավորվում է տնտեսության մնացած ոլորտների գործունեության նյութական հիմքը՝ կապված արտադրական կառույցների և շինությունների, ճանապարհների, հասարակական նշանակության շենքերի և այլնի հետ: Վերը նշվածներն իրենց էությամբ կազմում են ցանկացած արտադրության նյութական հիմքը և դրա հիմնական միջոցները: Տնտեսական աճի պայման է հանդիսանում ընդլայնված վերարտադրությունը, որն անհնար է առանց լրացուցիչ ներդրումների և նոր արտադրական հզորությունների ու օբյեկտների կառուցման¹:

Ի տարբերություն տնտեսության այլ ոլորտների, որպես նյութական արտադրության ոլորտ շինարարությունն ունի ոլորտին հատուկ մի շարք առանձնահատկություններ, որոնք բացատրվում են դրա վերջնական արտադրանքի բնույթով, աշխատանքի տիպիկ պայմաններով, գործածվող մի շարք յուրահատուկ տեխնիկայով, տեխնոլոգիաներով, արտադրության կազմակերպմամբ, կառավարմամբ և նյութատեխնիկական ապահովմամբ:

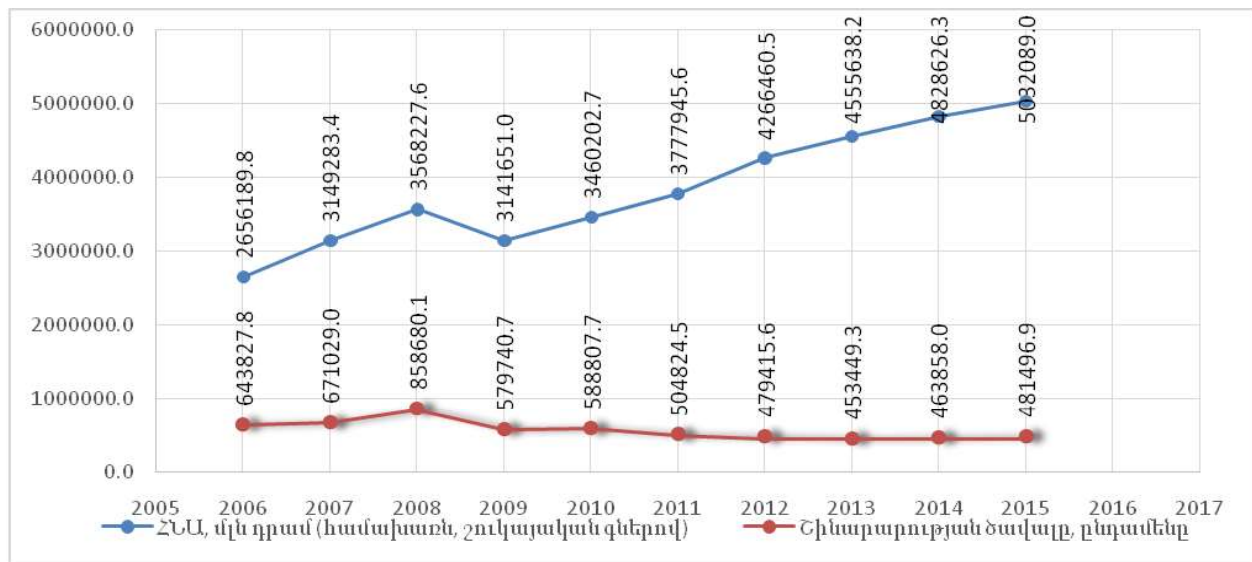
Շինարարության հիմնական դերը երկրի տնտեսության դինամիկ զարգացման պայմանների ստեղծումն է: Ըստ ՀՀ վիճակագրական տվյալների (2006-2015թթ.) համախառն ներքին արդյունքում շինարարության բաժինը վերջին տարիներին ունի նվազման միտում և կազմում է մոտ 9,6% (տե՛ս աղյուսակը և գծապատկերը): Համեմատության առումով հարկ է նշել, որ Վրաստանի Հանրապետությունում այդ ցուցանիշը կազմել է 17,5%² (2015թ.): ՀՀ-ում առավել մեծ տեսակարար կշիռ գրանցվել է 2006 թվականի ՀՆԱ-ի կազմում՝ 24,24%, որը մոտ 2,5 անգամ ավել է 2015թ.-ի ցուցանիշից: Ընդ որում 2006-2008 թվականներին շինարարության ծավալներն աճել են հասնելով մինչև 858680,1 մլն դրամի, իսկ հետագա տարիներին նկատվում է նվազման միտում, և 2015 թվականին 2008 թվականի համեմատությամբ շինարարության ծավալը կրճատվել է մոտ 1,8 անգամ: Մինչդեռ ՀՆԱ-ի ցուցանիշը վերջին 10 տարիներին ունի աճման միտում և 2008թ.-ի համեմատությամբ 2015թ.-ին ավելացել է 1,4 անգամ:

¹ Т.Ю. Овсянникова, [Экономика строительного комплекса](#), Учебное пособие – Томск: Изд-во Томск. гос. архит.-строит. ун-та, 2003. – 239 с.

² <http://geostat.ge>

ՀՀ շինարարության ոլորտի ցուցանիշներն ըստ 2006-2015թթ.¹

Ցուցանիշներ	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ՀՆԱ, մլն դրամ (համախառն, շուկայական գներով)	2656189,8	3149283,4	3568227,6	3141651,0	3460202,7	3777945,6	4266460,5	4555638,2	4828626,3	5032089,0
Շինարարության ծավալը, ընդամենը, մլն դրամ	643827,8	671029,0	858680,1	579740,7	588807,7	504824,5	479415,6	453449,3	463858,0	481496,9
Շինարարության տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում, %	24,24	21,31	24,06	18,45	17,02	13,36	11,24	9,95	9,61	9,57
Զբաղվածներ, ընդամենը, 1000 մարդ (միջին տարեկան)	504,3	506,7	493,0	496,2	500,7	1175,1	1172,8	1163,8	1133,5	1072,6
Այդ թվում՝ շինարարություն	29,7	31,1	60,4	49,5	56,3	67,4	69,1	66,1	58,6	49,9
Շինարարության ոլորտում զբաղվածների տեսակարար կշիռը ՀՀ-ում, %	5,9	6,1	12,3	10,0	11,2	5,7	5,9	5,7	5,2	4,7

Գծապատկեր 1. ՀՀ ՀՆԱ-ի և շինարարության ծավալների փոփոխությունն ըստ 2005-2015թթ.

Շինարարության ոլորտը կարելի է դիտարկել որպես զբաղվածության ձևավորման և աշխատատեղերի տրամադրման մեխանիզմ՝ հազարավոր որակավորում չունեցող, թերի որակավորում և որակավորում ունեցող աշխատուժի համար: ՀՀ շինարարության ոլորտում զբաղվածների տեսակարար կշիռը վերջին տարիներին զգալի նվազել է: ՀՀ տվյալներով զբաղվածների կազմում 2008 թվականին շինարարությամբ զբաղվողների տեսակարար կշիռը կազմել է 12,3%, ինչը 2015թ.-ին նվազել է 7,6 տոկոսային կետով: Այն պարագայում, երբ զբաղվածների թիվը 2008 թվականին կազմել է 493 հազար մարդ, իսկ 2015 թվականին հավելաձի տեմպը կազմել է 117,6%, իսկ շինարարությամբ զբաղվողների թիվը 2008 թվականին կազմել է 60,4 հազար և նվազել 14,7%-ով: Շինարարությունը շահույթի ձևավորման գլխավոր դերակատարում ունի նաև ֆորմալ և ոչ ֆորմալ հատվածներում: Այն ավելացնում է նաև արտաբերության հոսքը,

¹ Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք, Երևան, 2011, 2016:

որը ստացվում է շինարարական նյութերի առևտրից և ինժեներական ծառայությունների մատուցումից:

Շինարարության ոլորտը, հանդիսանալով ծախսատար, աշխատատար ոլորտ և ունենալով փոխհատուցման երկար ժամկետ, կազմում է ցանկացած երկրի տնտեսության անբաժան մասը: Ոլորտի զարգացումը զգալի ազդեցություն ունի հասարակության, տնտեսության և շրջակա միջավայրի վրա, այն անդրադառնում է առօրյա կյանքի որակի վրա: Շինարարության ծավալների կրճատումը տանում է ոլորտում ընդգրկված աշխատողների շրջանում գործազրկության, որն էլ մասնագետների արտագաղթի պատճառ է դառնում:

Թեև, համաձայն մարզերի զարգացման մի շարք ծրագրերի, վերջին տարիներին մարզերում նկատվում է շինարարության գծով աշխուժացում, այնուհանդերձ 2015 թվականին շինարարության 63,7%-ը բաժին է ընկել Երևանին, իսկ մարզերում տատանվում է 2,1-5,6%:

Հայաստանյան շինարարության մեջ զգալի բաժինը կազմում են հասարակական և բնակելի նշանակություն ունեցող շենքերը, տեսակարար կշռով երկրորդ տեղում է տրանսպորտային շինարարությունը (10,3%, 2015թ.): Ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների, շինարարության ծավալների կառուցվածքում առավել մեծ տեսակարար կշիռ կազմում են կազմակերպությունների միջոցները՝ 216192,11 մլն դրամ կամ 44,9% (2015թ.), մինչդեռ 2006-2008թթ.-ին բնակչության միջոցներով կատարվող շինարարությունը կազմել է մինչև 599358,71 մլն դրամ կամ 69,8%: Պետական բյուջեի և համայնքների միջոցներով ֆինանսավորվող շինարարությունը միասին կազմել է 83298,97 մլն դրամ (2015թ.), որը ընդամենի մեջ կազմում է 17,3%:

Շինարարության ոլորտն, առավել քան տնտեսության որևէ այլ ոլորտ, խոցելի է պետական քաղաքական որոշումների հանդեպ: Օրինակ, հատկապես բարձր տոկոսադրույթների պարագայում հնարավոր է բնակարանների պահանջարկի անկում: Շինարարության ծավալի ոչ զգալի փոփոխությունն անմիջականորեն ազդում է ոչ միայն ոլորտի ներսում զբաղվածության մակարդակի և շինարարական արտադրանքի ծավալների վրա, այլ նաև այն ոլորտների, որոնք փոխկապակցված են շինարարության ոլորտի հետ:

Շրջակա միջավայրի վրա իր ազդեցությամբ շինարարությունը հանդիսանում է գլխավոր անտրոպոգեն գործոններից մեկը, և այդ միջավայրի վրա ազդեցությունը տեղի է ունենում ինչպես բուն շինարարության ժամանակ, այնպես էլ արդեն պատրաստի օբյեկտների շահագործման ժամանակ: Շինարարության ընթացքում շրջակա միջավայրի վրա աղտոտման հիմնական գործոններ են համարվում՝ հողային աշխատանքները, շինարարության համար օգտագործվող նյութերը, ապամոնտաժման աշխատանքները, շինարարական տեխնիկայի օգտագործման կողմնակի արտադրանքը, շրջակա միջավայրի և առաջին հերթին մարդու վրա աղմուկի ու դրանց տատանումների ազդեցությունը: Շինարարության ավարտից հետո, շինությունների շահագործման դեպքում առաջանում են նոր խնդիրներ, որոնցից կարող ենք թվարկել՝ արևային լուսավորության ռեժիմի խախտումը (ինսոլյացիա), տարածքի հողմային, հիդրոլոգիական ռեժիմների խախտումը, բուսականության նվազեցումը, փոշեծածկը, հողի, ջրի և ջերմային աղտոտվածությունը և այլն¹:

Վերը նշված խնդիրների լուծումներն անհրաժեշտություն են առաջացնում ընդունելու մի շարք նորմատիվ իրավական փաստաթղթեր և առաջնորդվել դրանցով:

Քաղաքաշինության մասին ՀՀ օրենքի հոդված 16-ի համաձայն քաղաքաշինական նորմատիվ-տեխնիկական փաստաթղթերի համակարգն այդ ոլորտի գործունեության պետական կարգավորման միջոց է, որը սահմանում է հուսալիության, շրջակա միջավայրի պահպանության, հակահրդեհային, սանիտարահիգիենիկ, հաշմանդամների տեղաշարժման մատչելիությունն ապահովող և այլ անհրաժեշտ նորմեր, կանոններ, ցուցանիշներ, ինչպես նաև նախագծման, իրականացման ու շահագործման ընթացքում որակի ապահովման պայմաններ, այդ թվում՝ օբյեկտին, առանձին շենքին, շինությանը, կոնստրուկցիային կամ շինարարական նյութերին ներկայացվող պահանջներով: Քաղաքաշինական նորմատիվ-տեխնիկական փաստաթղթերը կազմում են քաղաքաշինական բնագավառի իրավական ակտերի համակարգի բաղկացուցիչ

¹ <https://www.scienceforum.ru/2015/927/14402>

մասը և հիմք են ծառայում փորձաքննության, քաղաքաշինական գործունեության վերահսկողության, վիճելի հարցերի լուծման համար¹:

Այս կերպ ՀՀ կառավարությունը ձգտում է վերահսկել կորուստները և փոխհատուցել վնասները, բայց և այնպես շատ հաճախ կապալառուները անփույթ են վերաբերվում մի շարք պահանջներին, իսկ վերահսկողության աշխատակիցներն իրենց հերթին օգտվում են լիազորություններից և «աչք են փակում» տարբեր խախտումների վրա:

Շինարարության ոլորտում գործում են մեծ քանակությամբ տարբեր կազմակերպություններ, որոնք մասնակցում են նոր օբյեկտների և արտադրական ուժերի ստեղծմանն ու ձևավորում են շինարարական համալիր: Վերջինս միջճյուղային տնտեսական համալիր է, որն իրենից ներկայացնում է նյութական արտադրության ոլորտի և նախագծադիզայնի և աշխատանքների միաձուլում, որն էլ ապահովում է հիմնական միջոցների վերարտադրությունը: Միաժամանակ շինարարական համալիրն իրականացնում է շինարարական օբյեկտների ստեղծման աշխատանքների ամբողջ գործընթացը՝ նախագծումից մինչև գործարկում, ինչպես նաև անհրաժեշտ շինարարական բազայի և նյութական ռեսուրսների արտադրություն:

Երկրի տնտեսության ծանր վիճակով պայմանավորված՝ ոլորտի ֆինանսավորման ցածր մակարդակը, կատարվող շինարարության առկա թերություններն ու թերացումները պահպանվելու դեպքում, ավելի կքայքայվի եղած համակարգը, իսկ արդյունքում այդ համակարգի վերականգնման ու բարելավման համար պահանջվող ներդրումների չափը կկրկնապատկվի:

Հայաստանի տարածքն ամբողջությամբ բնութագրվում է որպես սեյսմավտանգ, ինչպես նաև վտանգավոր արտածին երկրաբանական գործընթացների (սողանքներ, փլուզումներ, քարաթափեր, սելավներ և այլն) լայն տարածվածությամբ ու տեխնածին երևույթների զարգացվածությամբ: Հետևաբար, գործ ունենալով մարդկային կյանքի հետ՝

- խստագույնս պահպանել շինարարության ոլորտում ընդունված նորմատիվները, հստակեցնել համապատասխան օրենսդրական պահանջների կատարման համար պատասխանատու պետական մարմինն ու ամրագրել համապատասխան փաստաթղթերում և արդյունավետ դարձնել իրավակիրարկման մեխանիզմները,
- շինարարության ընթացքում պահպանել քաղաքի կամ մարզի ճարտարապետաշինարարական դիմագիծը և մեծ ուշադրություն դարձնել պատմամշակութային արժեք հանդիսացող շինությունների ժամանակին կատարվող վերականգնման, ուժեղացման աշխատանքներին, ազատվել ապօրինի շինություններից, բակերը վերադարձնել երեխաներին և նոր շինարարություն սկսել ոչ թե ի հաշիվ կանաչ գոտիների, այլ առկա չջահագործվող տարածքների,
- ավելացնել շրջակա միջավայրի վնասի փոխհատուցման չափը, ընդ որում նախօրոք սահմանված ավել փոխհատուցման չափը կարելի է նպատակաուղղել նոր կանաչ տարածքների ստեղծմանը, իսկ տարածքի ընտրության, կատարվող աշխատանքի վերահսկողության և խնամքի պատասխանատվությունը համապատասխանաբար հանձնել բնապահպանության նախարարությանը և վարչական շրջաններին,
- ուսումնասիրել և վարչական պատասխանատվության ենթարկել նախկինում ծառահատումների, կանաչ տարածքների հաշվին կատարված շինարարության պատասխանատու և ղեկավար մարմիններին ու շինարարության թույլտվության լիազորություն ունեցող պատգամ մարմիններին, ինչպես նաև կատարված որակական չափանիշներին չհամապատասխանող շինարարության պատասխանատուներին, իսկ հավաքագրված գումարները նպատակաուղղել ոլորտում առկա խնդիրների լուծմանը:

¹ ՀՀ օրենքը քաղաքաշինության մասին, 1998թ.:

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԸ ԶՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԻ ԱՊԱՅՈՎՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

ԱՆԱՀԻՏ ՍՈՒՐԻԿԻ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ

ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի տնտեսագետ

Համառոտագիր

Որպես երկրի տնտեսության անբաժան մաս, շինարարության զարգացման տեմպերն արտացոլում են ՀՀ սոցիալ-տնտեսական վիճակը: Նշենք, որ 2015 թվականին 2008թ.-ի համեմատությամբ շինարարության ծավալը կրճատվել է մոտ 1,8 անգամ: Մինչդեռ ՀՆԱ-ի ցուցանիշը վերջին 10 տարիներին ունեցել է աճման միտում և 2008թ.-ի համեմատությամբ 2015թ.-ին ավելացել է 1,4 անգամ: Շինարարության ծավալների կրճատումը գործազրկության աճի խթան է հանդիսանում, որն էլ իր հերթին դառնում է արտագաղթի պատճառ:

Բանալի բառեր. շինարարություն, տնտեսական աճ, համախառն ներքին արդյունք, նորմատիվներ, աշխատանքային ռեսուրսներ, զբաղվածություն, գործազրկություն, շրջակա միջավայր:

СТРОИТЕЛЬНАЯ ОТРАСЛЬ В ДЕЛЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА РА

АНАИТ СУРИКОВНА МАРГАРЯН

экономист Института экономики им. М. Котаняна НАН РА

Аннотация

Темпы развития строительства как неотъемлемая часть экономики страны отражают социально-экономическую ситуацию в РА. Отметим, что объем строительства в 2015 году по сравнению с 2008 годом снизился примерно в 1,8 раза. Между тем, за последние 10 лет показатель ВВП имел тенденцию к росту и в 2015 году по сравнению с 2008 годом он вырос в 1,4 раза. Сокращение объемов строительства является стимулом для роста безработицы, которая в свою очередь становится причиной эмиграции из Армении.

Ключевые слова: строительство, экономический рост, валовой внутренний продукт, стандарты, трудовые ресурсы, занятость, безработица, окружающая среда.

THE ROLE OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY IN ENSURING THE ECONOMIC GROWTH IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

ANAHIT SURIK MARGARYAN

Junior Research Associate, M. Kotanyan Institute of Economics
National Academy of Sciences, Republic of Armenia

Abstract

The construction industry is an indispensable part of the economy of the country and the pace of its development illustrates the socioeconomic situation in the Republic of Armenia. Notable, in 2015 the volume of construction decreased 1.8 times vis-a-vis 2008 at the same time while the GDP had a growing tendency in the last decade increasing 1.4 times in 2015 vis-a-vis 2008. The decrease of the volumes in the construction industry boosts the unemployment, resulting in emigration from Armenia.

Keywords: Construction, economic growth, gross domestic product, standards, labor resources, employment, unemployment, environment